

*В.О. Попелюшко,
кандидат юридичних наук
(Національний університет «Острозька
академія»)*

Стратегія і тактика захисту в судовому розгляді справи

Ключові слова: *стратегія, тактика, захист, судовий розгляд.*

Стосовно стратегії і тактики судового розгляду, тактики суду та сторін і тактики захисту в суді зокрема, існують різні погляди. Згідно з одним із них, в процесі розгляду кримінальних справ достатньо точного дотримання процесуального порядку і узагальнення практики застосування відповідних норм закону [4, 19]. Згідно з іншим – немає ані тактики суду як такого, ані тактики судового слідства як такого, а є тактика підтримання державного обвинувачення в суді, і є тактика професійного захисту від державного обвинувачення, висунутого і підтримуваного в суді [2, 15]. В свою чергу, щодо тактики обвинувачення та захисту, одні вчені вважають її інтегративною, такою, що перетворилася із криміналістики обвинувачення та здатна задовольнити потреби і обвинувачення, і захисту одночасно [5, 60], інші ж, що криміналістика обвинувачення і криміналістика захисту істотно відрізняються і вимагають власних спеціальних підходів як до стратегії, так і до тактики [6, 91].

Очевидно, і це підтверджує повсякденна практика, що не дивлячись на те, що порядок судового розгляду детально регламентований законом, в його перебігу у кожній справі виникає немало стратегічних та тактичних завдань, законодавче вирішення яких неможливе, бо законодавець неспроможний передбачити і врахувати усі особливості конкретних кримінальних справ. За межами законодавчої регламен-

тації залишаються такі питання, як порядок дослідження доказів, послідовність допитів підсудних, потерпілих, свідків, криміналістичний аналіз доказів. Усі ці і подібні їм питання, що виникають в суді, мають тактичний характер і повинні вирішуватися не на основі суб'єктивного підходу, а з врахуванням наукових тактичних рекомендацій, які Л.Е. Ароцкер називав “судовою криміналістикою” [1, 25]. Тому, і тим більше в умовах змагального судового розгляду, необхідно розглядати не лише стратегію і тактику власне судового розгляду, а в її структурі виокремлювати взаємопов'язані та взаємообумовлені стратегічні і тактичні підсистеми сторін та суду, тому що перед кожною із сторін та перед судом стоять різні функціональні завдання та цілі, що досягаються ними як однорідними, так і специфічними процесуальними та тактико-криміналістичними шляхами.

Застосовувані в суді процесуальні засоби та тактичні прийоми можна поділити на три групи:

- 1) ті, що здійснюються судом без врахування думок сторін та узгодження з ними;
- 2) ті, що ставляться в суді на обговорення, в т. ч. з ініціативи сторін, і реалізація яких безпосередньо опосередковується судовим рішенням;
- 3) ті, що застосовуються кожною із сторін за власною ініціативою без посередництва суду.

До тактичних прийомів та способів реалізації засобів обвинувачення і захисту другої групи відносяться: висловлення своїх думок про можливість судового розгляду справи; щодо обсягу доказів, які будуть досліджуватися в суді та порядку їх дослідження; по питанню повернення справи на додаткове розслідування; з приводу заявлення учасниками процесу клопотань з тих чи інших питань; стосовно питань, які слід поставити експертові, в разі призначення експертизи в суді; заявлення відводів, клопотань про виклик нових свідків і експертів, про витребування і приєднання до справи нових доказів; про обрання, зміну та скасування щодо підсудного запобіжного заходу; про відкладення чи зупинення справи розглядом тощо. В межах даних тактичних ходів і обвинувач і захисник можуть надавати і надають, в залежності від обраної стратегії та тактичної ситуації, обвинувальний чи захисний характер тому чи іншому прийому та способу своїх дій, і суд має це врахувати, з огляду на вимогу закону створювати необхідні умови для виконання сторонами їх процесуальних обов'язків і здійснення наданих їм прав (ст. 16¹ КПК). Проте останнє слово тут завжди залишається за судом.

До тих тактичних прийомів, що використовуються захисником з власної ініціативи і не опосередковуються судовим рішенням належать: узгодження з

підзахисним спільної позиції у справі та вироблення стратегії і тактики на судовий розгляд; планування дій та рішень, які необхідно здійснити в ході судового слідства з метою спростування обвинувачення і обвинувальних доказів; з'ясування обставин, що виправдовують чи пом'якшують відповідальність підсудного; послідовність, обсяг та зміст цих дій (що слід з'ясувати у свідка, які питання йому поставити, коли і як узгодити постановку певних питань із оглядом документів); корекція плану і його реалізації в ході судового слідства, в залежності від ситуації, що склалася; подавати і коли саме самостійно зібрані докази чи не подавати їх взагалі; побудова системи аналізу доказів в дебатах сторін і т. ін. Такі тактичні прийоми та способи захисту запозичені із криміналістики обвинувачення, напрацьовані адвокатською практикою, та почасти, наукою про адвокатуру (адвокатологією) [3, 180].

Отже, тактику захисту в судовому розгляді кримінальної справи слід розглядати як систему наукових, інтегрованих із криміналістики обвинувачення, розроблених адвокатологією та напрацьованих адвокатською практикою прийомів та способів діяльності адвоката-захисника у справі, з метою найбільш вмілого їх використання для ефективного захисту прав та законних інтересів підсудного.

Список літератури:

1. *Ароцкер Л.Е.* Использование данных криминалистики в судебном разбирательстве уголовных дел. – М., 1964.
2. *Баев О.Я.* Тактика уголовного преследования и профессиональной защиты против него. Следственная тактика. – М., 2003. – 432 с.
3. *Варфоломеева Т.В.* Защита в уголовном судопроизводстве. – К., 1998.
4. *Васильев А.Н.* Следственная тактика. – М., 1976.
5. *Зорин Г.А.* Проблемы интегративного выбора, преобразования, использования тактических приемов государственного обвинения и профессиональной защиты // Криминалистические аспекты профессиональной защиты по уголовным делам: Сб. статей. – Екатеринбург: УрГУ, 2001.
6. *Карагодин В.Н.* Выбор и реализация методов защиты // Тактика, методика и стратегия профессиональной защиты: Сб. статей. – Екатеринбург: Чароид, 2002.

РЕЗЮМЕ

В статье отстаивается положение о том, что тактика судебного разбирательства уголовного дела включает тактику обвинения, тактику защиты от обвинения, тактику суда. Дано определение тактики защиты.

SUMMARY

The article grounds the thesis about tactics of court proceedings, that includes tactics of charge, tactics of defence from charge and court tactics. The definition of tactics of defence is given.

*Рекомендовано кафедрою
кримінального процесу та криміналістики*

Подано 23.05.08